

STUDIA PRAWNICZE

Bogusław Banaszak

Prawo konstytucyjne

8. wydanie

| C.H.BECK

STUDIA PRAWNICZE

Prawo konstytucyjne

W sprzedaży:

B. Banaszak

KONSTITUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ, wyd. 2

Komentarze Becka

B. Banaszak

KODEKS WYBORCZY. KOMENTARZ, wyd. 2

Komentarze Becka

P. Sarnecki

PRAWO KONSTITUCYJNE RP, wyd. 9

Podręczniki Prawnicze

PRAWO KONSTITUCYJNE, wyd. 2

Teksty Ustaw Becka

A. Szmyt (red.)

LEKSYKON PRAWA KONSTITUCYJNEGO, wyd. 2

Leksykony Prawnicze

Bogusław Banaszak
prof. dr hab.
Uniwersytet Zielonogórski

Prawo konstytucyjne

8. wydanie

WYDAWNICTWO C.H.BECK
WARSZAWA 2017

Propozycja cytowania:
Banaszak, Prawo konstytucyjne, Nb. 88, wyd. 8, Warszawa 2017

Wydawca: *Aneta Flisek*

© **Wydawnictwo C.H.Beck 2017**

Wydawnictwo C.H.Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: Wydawnictwo C.H.Beck
Druk i oprawa: Totem, Inowrocław

ISBN 978-83-255-9491-6

ISBN 978-83-255-9492-3

Przedmowa

Przygotowanie nowego wydania Prawa konstytucyjnego stymulowane jest licznymi głosami od Czytelników wskazujących na dwie okoliczności. Pierwszą z nich jest przypadająca w 2017 r. 20. rocznica uchwalenia obowiązującej Konstytucji RP. Sam ten fakt skłania do dokonywania badań nad funkcjonowaniem przyjętych w niej rozwiązań i zgłaszaniem ewentualnie postulatów zmian. Drugą z nich są zmiany ustawowych ram funkcjonowania niektórych podstawowych instytucji ustrojowych dokonane od czasu ukazania się 7. wydania.

W tej sytuacji istnieje pilna potrzeba aktualizacji fragmentów rozważań odnoszących się do zmienionych instytucji. Wychodząc jej naprzeciw oddaję w Państwa ręce tę publikację ufając, że spotka się z równie życzliwym zainteresowaniem i przyjęciem jak poprzednie wydania.

Bogusław Banaszak

Czerwiec 2017 r.

Spis treści

Przedmowa.....	V
Wykaz skrótów.....	XIX
Wykaz literatury.....	XXIII
Rozdział I. Podstawowe wiadomości o prawie konstytucyjnym i ustroju państwowym.....	1
§ 1. Przedmiot i pojęcie prawa konstytucyjnego	1
I. Przedmiot regulacji normatywnej	1
II. Pojęcie prawa konstytucyjnego.....	2
III. Prawo konstytucyjne w systemie prawa.....	5
§ 2. Nauka prawa konstytucyjnego.....	7
I. Przedmiot i zadania nauki prawa konstytucyjnego	7
II. Nauka prawa konstytucyjnego a inne dyscypliny nauk prawnych	8
III. Metody badań.....	9
1. Metoda prawno-dogmatyczna.....	9
2. Metoda prawno-porównawcza.....	10
§ 3. Ustrój państwowy	11
I. Pojęcie ustroju państwowego	11
1. Ustrój polityczny.....	12
2. Ustrój społeczno-gospodarczy	12
II. Forma państwa	13
III. Instytucje ustrojowe	14
IV. Zasady ustroju	15
§ 4. Transformacja ustrojowa w Polsce	17
I. Istota transformacji ustrojowej.....	17
II. Fazy procesu transformacji ustrojowej	18
1. Reforma dotychczasowego ustroju	18
2. Okres przejściowy.....	19
3. Okres stanowiący przygotowanie do uchwalenia nowej Konstytucji.....	20
3.1. Ustawa konstytucyjna o trybie przygotowania i uchwalenia nowej Konstytucji.....	21
3.2. Mała Konstytucja.....	23
3.3. Trudności z uchwaleniem nowej Konstytucji.....	25
4. Uchwalenie nowej Konstytucji.....	26

Rozdział II. Konstytucja i inne źródła prawa konstytucyjnego	27
§ 5. Pojęcie źródeł prawa konstytucyjnego	29
§ 6. Konstytucja	37
I. Pojęcie konstytucji	37
II. Geneza konstytucji pisanej i jej rozwój.....	40
1. Uwagi ogólne.....	40
2. Uniwersalne czynniki warunkujące powstanie konstytucji ...	40
2.1. Szkoła prawa natury	40
2.2. Koncepcja umowy społecznej	41
2.3. Teoria podziału władzy.....	41
2.4. Koncepcja suwerenności ludu	41
2.5. Racjonalizm	42
2.6. Liberalizm i egalitaryzm.....	42
3. Czynniki warunkujące rozwój konstytucji.....	42
3.1. Wojny napoleońskie.....	42
3.2. Rozwój kapitalizmu	42
3.3. Wiosna Ludów	43
3.4. Pozytywizm prawniczy.....	43
3.5. Wzorce krajów demokratycznych	43
3.6. Wpływ standardów prawa międzynarodowego.....	43
III. Cechy szczególne konstytucji	43
1. Najwyższa moc prawna	43
1.1. Nadrzędna pozycja konstytucji w systemie źródeł prawa.....	44
1.2. Uchwalanie konstytucji	45
1.3. Zmiana konstytucji	49
1.3.1. Pojęcie zmiany konstytucji	49
1.3.2. Zmiana całkowita.....	50
1.3.3. Zmiana częściowa (nowelizacja).....	50
1.3.4. Tryb zmiany	53
1.3.5. Metody techniczno-legislacyjne	54
1.4. Zasada stabilności konstytucji a zmiany konstytucji.....	55
1.5. Szczególna nazwa konstytucji	58
2. Treść konstytucji	58
3. Forma i systematyka konstytucji	59
IV. Funkcje konstytucji	60
1. Funkcja prawna.....	61
2. Funkcja stabilizacyjna (petryfikująca).....	62
3. Funkcja programowa (dynamiczna)	62
4. Funkcja integracyjna.....	62
5. Funkcja organizatorska	63
6. Funkcja wychowawcza	63
V. Normy konstytucyjne	64
1. Norma konstytucyjna a przepis (postanowienie) konstytucji...	64
2. Niepisane normy konstytucyjne.....	64

3. Klasyfikacja norm konstytucyjnych	65
3.1. Normy materialne	65
3.2. Normy proceduralne	68
3.3. Normy organizacyjne.....	70
4. Hierarchia norm konstytucyjnych.....	70
VI. Wykładnia konstytucji.....	71
VII. Stosowanie konstytucji.....	75
1. Pojęcie stosowania konstytucji	75
2. Bezpośrednie (samoistne) stosowanie konstytucji.....	75
3. Precedens i zwyczaj konstytucyjny	82
§ 7. Gwarancje zgodności prawa z konstytucją (gwarancje konstytucji)....	83
I. Pojęcie gwarancji zgodności prawa z konstytucją	83
II. Podstawowe systemy kontroli konstytucyjności prawa	84
1. System pozaparlamentarny	85
1.1. System kontroli sprawowanej przez głowę państwa	85
1.2. System jurysdykcyjny.....	85
1.2.1. System kontroli sprawowanej przez sądy powszechne	85
1.2.2. System kontroli sprawowanej przez sądy konstytucyjne	87
2. System parlamentarny.....	91
2.1. System kontroli sprawowanej przez parlament <i>in pleno</i>	91
2.2. System kontroli sprawowanej przez specjalne organy wewnątrzparlamentarne	92
III. Trybunał Konstytucyjny.....	92
1. Pozycja ustrojowa i zasady funkcjonowania	92
2. Skład i struktura	96
2.1. Zgromadzenie Ogólne	96
2.2. Prezes Trybunału	97
3. Kompetencje TK i postępowanie przed nim.....	97
3.1. Orzekanie w przedmiocie konstytucyjności i legalności norm prawnych	97
3.2. Orzekanie w sprawach skarg konstytucyjnych.....	116
3.3. Rozpatrywanie sporów kompetencyjnych pomiędzy centralnymi konstytucyjnymi organami państwa	117
3.4. Orzekanie o zgodności z Konstytucją celów i działalności partii politycznych	118
3.5. Sygnalizowanie luk i uchybień w prawie	119
3.6. Rozstrzyganie w sprawie stwierdzenia przeszkody w sprawowaniu urzędu przez Prezydenta RP	119
§ 8. Ustawa o zmianie Konstytucji	119
§ 9. Akty prawa międzynarodowego jako źródła prawa konstytucyjnego	120
I. Stosunek prawa międzynarodowego do prawa krajowego	120
II. Umowa międzynarodowa jako źródło prawa w RP	122

III. Międzynarodowe prawo zwyczajowe i ogólne zasady prawa międzynarodowego jako źródło prawa w RP.....	124
§ 10. Akty prawa UE	127
I. Charakter prawa UE	127
II. Rola prawa unijnego w systemie prawnym państw członkowskich.....	128
III. Konstytucja RP a prawo unijne	132
IV. Implementacja prawa UE	135
§ 11. Ustawa	137
I. Pojęcie i cechy ustawy	137
1. Najwyższa po Konstytucji moc prawna.....	138
2. Uchwalanie przez parlament (zasada wyłączności ustawodawczej parlamentu).....	138
3. Specjalna procedura uchwalania.....	139
4. Charakter ogólny.....	139
II. Procedura ustawodawcza	141
1. Stadia procesu ustawodawczego w państwach demokratycznych.....	141
1.1. Inicjatywa ustawodawcza	141
1.2. Postępowanie w parlamencie.....	142
1.3. Podpisanie lub promulgacja ustawy	143
1.4. Ogłoszenie ustawy	144
2. Proces ustawodawczy w Polsce.....	144
2.1. Inicjatywa ustawodawcza	144
2.2. Postępowanie w Sejmie	148
2.3. Postępowanie w Senacie.....	155
2.4. Rozpatrywanie przez Sejm stanowiska Senatu.....	155
2.5. Promulgacja – podpisanie ustawy przez Prezydenta RP.....	160
2.6. Ponowne rozpatrywanie przez Sejm ustawy, której podpisanie odmówił Prezydent i usuwanie niezgodności ustawy z Konstytucją.....	165
2.7. Ogłoszenie ustawy	166
§ 12. Rozporządzenie.....	167
§ 13. Akty prawa miejscowego.....	171
I. Akty organów samorządu terytorialnego	172
II. Akty wojewody i organów administracji niezespołonej	172
§ 14. Akty o charakterze wewnętrznym	173
§ 15. Inne źródła prawa konstytucyjnego	173
I. Prawo naturalne	173
1. Stanowisko głoszące nadrzędność prawa naturalnego nad konstytucją	174
2. Stanowisko odrzucające nadrzędność prawa naturalnego nad konstytucją	175
II. Prawo zwyczajowe	176

Rozdział III. Demokratyczne państwo prawne	179
§ 16. Geneza państwa prawnego.....	179
§ 17. Pojęcie demokratycznego państwa prawnego	181
Rozdział IV. Konstytucyjne zasady ustroju społeczno-gospodarczego ...	197
§ 18. Charakter ustroju społeczno-gospodarczego	197
§ 19. Prawa socjalne	200
§ 20. Zasada społecznej gospodarki rynkowej	204
§ 21. Elementy systemu społecznej gospodarki rynkowej	206
I. Wolność gospodarcza	206
1. Pojęcie wolności działalności gospodarczej w obecnej Konstytucji.....	206
2. Ograniczenie swobody działalności gospodarczej.....	207
3. Ograniczenie prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne	208
II. Własność	210
1. Pojęcie własności w obecnej Konstytucji.....	210
2. Własność jako zasada ustroju społeczno-gospodarczego	212
3. Własność jako prawo podmiotowe	214
4. Solidarność i współpraca partnerów	216
§ 22. Konstytucyjne znaczenie zasady społecznej gospodarki rynkowej...	216
§ 23. Finanse publiczne	217
Rozdział V. Zasada zwierzchnictwa narodu	221
§ 24. Pojęcie władzy suwerennej.....	222
I. Teorie patrymonialne.....	225
II. Teorie suwerenności ludu.....	225
III. Teorie suwerenności narodu.....	225
IV. Teorie suwerenności państwa.....	226
V. Teoria suwerenności prawa	226
VI. Teorie suwerenności organu państwowego	227
VII. Teoria marksistowska	227
§ 25. Konstytucyjna zasada suwerenności narodu.....	228
§ 26. Demokracja	231
I. Demokracja	231
1. Pojęcie demokracji.....	231
2. Rodzaje demokracji	232
II. Demokratyczne sposoby podejmowania decyzji	233
1. Głosowanie	233
1.1. Jednomyślność.....	233
1.2. Większość	233
1.2.1. Większość względna	234
1.2.2. Większość bezwzględna (absolutna)	234
1.2.3. Większość kwalifikowana	235
2. Losowanie	236

III. Wolność prasy i środków społecznego przekazu przesłanką demokracji	236
IV. Wolna gra sił politycznych przesłanką demokracji	238
1. Pluralizm polityczny	238
2. Opozycja	239
§ 27. Partie polityczne i grupy interesów	241
I. Pojęcie partii politycznej i systemu partyjnego	241
1. Geneza partii politycznych	241
2. Pojęcie partii politycznej	242
3. Pojęcie systemu partyjnego	243
3.1. System monopartyjny	243
3.2. System partii hegemonicznej	244
3.3. System partii dominującej	244
3.4. System dwupartyjny	244
3.5. System wielopartyjny	244
II. Prawna regulacja partii politycznych	244
III. Grupy interesów (<i>lobbies</i>)	248
§ 28. Demokracja bezpośrednia i jej instytucje	251
I. Pojęcia podstawowe	251
1. Pojęcie i geneza demokracji bezpośredniej	251
2. Referendum i jego rodzaje	253
3. Plebiscyt	256
4. Weto ludowe	256
5. Inicjatywa ludowa	256
6. Konsultacja ludowa	257
7. Zgromadzenie ludowe	258
II. Instytucje demokracji bezpośredniej w Polsce	258
1. Zasada ogólna	258
2. Obywatelska inicjatywa ustawodawcza	259
3. Referendum ogólnokrajowe	261
3.1. Referendum w sprawach o szczególnym znaczeniu dla państwa	263
3.2. Referendum w sprawie wyrażenia zgody na ratyfikację umowy międzynarodowej	267
3.3. Referendum konstytucyjne	270
4. Referendum lokalne	271
§ 29. Demokracja przedstawicielska	277
I. Pojęcie reprezentacji	277
II. Prawo wyborcze	279
1. Wybory i prawo wyborcze	279
1.1. Funkcje wyborów	279
1.2. Rodzaje wyborów	280
1.3. Pojęcie prawa wyborczego	281
1.4. Źródła prawa wyborczego	281
1.5. Instrumentalizacja prawa wyborczego	282
2. Zasady prawa wyborczego	283

2.1. Zasada powszechności.....	284
2.1.1. Czynne prawo wyborcze.....	284
2.1.2. Bierne prawo wyborcze.....	287
2.2. Zasada równości.....	289
2.3. Zasada bezpośredniości.....	297
2.4. Zasada tajności.....	302
2.5. Zasada proporcjonalności.....	304
2.6. Zasada wolnych wyborów.....	305
3. Pojęcie i rodzaje systemów wyborczych.....	308
3.1. Pojęcie systemu wyborczego.....	308
3.2. Rodzaje systemów wyborczych.....	308
4. Organizacja wyborów.....	315
4.1. Zarządzenie i termin wyborów.....	315
4.2. Podział na okręgi i obwody wyborcze.....	316
4.3. Organy przeprowadzające wybory.....	318
4.4. Spisy wyborców.....	323
4.5. Zgłoszenie kandydatów/list.....	323
4.6. Rejestracja kandydatów/list.....	325
4.7. Głosowanie.....	326
5. Ustalanie wyników wyborów.....	326
5.1. Ustalanie wyników głosowania.....	326
5.2. Ustalanie wyników wyborów.....	327
5.2.1. Wybory do Sejmu.....	327
5.2.2. Wybory do Senatu.....	328
5.2.3. Wybory do Parlamentu Europejskiego.....	328
5.2.4. Wybory Prezydenta.....	328
5.2.5. Wybory samorządowe.....	329
6. Weryfikacja wyborów.....	330
7. Uzupelnianie składu organów przedstawicielskich podczas kadencji.....	333
8. Obsadzanie mandatów bez głosowania.....	336
9. Status przedstawiciela.....	336
9.1. Mandat przedstawicielski.....	336
9.2. Immunitet parlamentarny.....	337
9.3. Zasada niepołączalności mandatu (<i>incompatibilitas</i>)....	347
9.4. Prawa przedstawiciela.....	356
9.5. Obowiązki przedstawiciela.....	359
Rozdział VI. Gwarancje praw i wolności oraz status prawny	
jednostki.....	361
§ 30. Obywatelstwo.....	362
I. Pojęcie obywatelstwa.....	362
1. Przynależność państwowa.....	362
2. Obywatelstwo.....	363
II. Prawna regulacja obywatelstwa.....	365
III. Obywatelstwo polskie.....	366

1. Podstawowe zasady ustawodawstwa o obywatelstwie polskim.....	366
2. Nabycie obywatelstwa polskiego.....	367
2.1. Przez urodzenie.....	367
2.2. Przez nadanie obywatelstwa.....	367
2.3. Przez uznanie za obywatela.....	367
2.4. Przez repatriację.....	368
2.5. Przez przywrócenie obywatelstwa.....	370
3. Utrata obywatelstwa polskiego.....	371
§ 31. Prawa i wolności jednostki.....	372
I. Pojęcia podstawowe.....	372
1. Prawa człowieka.....	372
2. Prawa obywatelskie.....	373
3. Wolności.....	374
4. Prawa i wolności konstytucyjne.....	375
5. Prawa i wolności osobiste.....	376
6. Prawa i wolności polityczne.....	376
7. Prawa i wolności ekonomiczne, socjalne i kulturalne.....	376
8. Prawa i wolności podstawowe.....	377
9. Prawa podmiotowe.....	379
10. Publiczne prawa podmiotowe.....	379
II. Geneza praw jednostki.....	379
III. Koncepcje statusu jednostki.....	381
1. Koncepcje prawnonaturalne.....	382
2. Koncepcja liberalna.....	383
3. Koncepcja statusu jednostki w socjalnym państwie prawnym.....	383
4. Koncepcja statusu jednostki w nauce społecznej Kościoła katolickiego.....	384
IV. Zakres obowiązywania konstytucyjnych praw i wolności jednostki.....	385
1. Zakres podmiotowy.....	385
2. Ograniczenia praw i wolności w Konstytucji i w prawie międzynarodowym.....	387
2.1. Ograniczenia konstytucyjnych praw i wolności.....	388
2.2. Ograniczenia praw i wolności w prawie międzynarodowym.....	391
3. Konflikty między prawami i wolnościami.....	391
4. Horyzontalne obowiązywanie praw i wolności.....	392
V. Ochrona praw i wolności jednostki.....	393
1. Zagrożenia i naruszenia praw i wolności jednostki.....	393
2. Pojęcie i formy ochrony praw i wolności jednostki.....	394
3. Gwarancje praw i wolności jednostki.....	395
VI. Konstytucyjne prawa i wolności w Polsce i ich ochrona.....	396
1. Konstytucyjna regulacja praw i wolności.....	396
2. Ochrona konstytucyjnych praw i wolności.....	406

VII. Obowiązki konstytucyjne	416
1. Pojęcie obowiązków konstytucyjnych	416
2. Obowiązki prawne jednostki w prawie międzynarodowym...	419
3. Normatywne znaczenie obowiązków konstytucyjnych	419
4. Zakres obowiązywania konstytucyjnych obowiązków jednostki	420
4.1. Zakres podmiotowy	420
4.2. Granice obowiązków konstytucyjnych	420
4.3. Konflikty między obowiązkami konstytucyjnymi	421
5. Gwarancje realizacji obowiązków konstytucyjnych	421
5.1. Gwarancje prawne (instytucjonalne)	422
5.2. Gwarancje pozaprawne	422
6. Konstytucyjne obowiązki jednostki	422
6.1. Obowiązki spoczywające na każdym podlegającym władzy RP	423
6.2. Obowiązki spoczywające na obywatelach	425
Rozdział VII. Zasada podziału władz	431
§ 32. Koncepcja podziału władz i czynniki warunkujące jej realizację	431
I. Aspekt funkcjonalny (przedmiotowy)	431
II. Aspekt organizacyjny (podmiotowy)	432
III. Aspekt personalny	432
§ 33. Systemy rządów	434
I. Rodzaje odpowiedzialności	435
1. Odpowiedzialność polityczna	435
2. Odpowiedzialność konstytucyjna (prawna)	436
II. Systemy rządów	437
1. System prezydencki	437
2. System parlamentarny	437
3. System prezydencko-parlamentarny (system półprezydencki, system prezydenckalny)	438
4. System komitetowy (system „rządów zgromadzenia”)	438
5. System rządów w Polsce	439
§ 34. Pojęcie organu państwowego i typologia organów	440
Rozdział VIII. Organy państwowe w RP i ich kompetencje	445
§ 35. Władza ustawodawcza	446
I. Geneza i ewolucja parlamentu	446
II. Struktura parlamentu	447
1. Izba wyższa (izba refleksji)	449
2. Izba reprezentująca kraje federalne	450
3. Izba typu nordyckiego	450
4. Izba tzw. reprezentacji funkcjonalnej	450
III. Funkcje parlamentu	451
1. Funkcja ustawodawcza	451
2. Funkcja kontrolna	452

3. Funkcja kreacyjna	453
IV. Modyfikacje funkcji parlamentu w wyniku procesów integracyjnych w Unii Europejskiej	454
V. Kadencja parlamentu	460
VI. Liczba parlamentarzystów	462
VII. Regulamin Sejmu i Regulamin Senatu	464
VIII. Formy zrzeszania się parlamentarzystów	465
IX. Organizacja i funkcjonowanie Sejmu	467
1. Organy Sejmu	467
2. Funkcjonowanie Sejmu	478
3. Kompetencje Sejmu	484
X. Organizacja, funkcjonowanie i kompetencje Senatu	487
1. Zasady konstytucyjne	487
2. Organy Senatu	488
3. Funkcjonowanie Senatu	491
4. Kompetencje Senatu	493
XI. Zgromadzenie Narodowe	495
§ 36. Władza wykonawcza	500
I. Systemy sprawowania	500
1. Monokratyczny	500
2. Dualistyczny	500
2.1. System gabinetowy	501
2.1.1. Geneza	501
2.1.2. Kształt współczesny	502
2.2. System kanclerski	502
2.3. System resortowy	502
2.4. System prezydencki	503
3. System departamentalny	503
4. System dyrektorialny	503
II. Prezydent RP	504
1. Pozycja Prezydenta w systemie organów państwa	504
2. Kompetencje Prezydenta	505
2.1. Tradycyjne funkcje głowy państwa	507
2.2. Wydawanie aktów prawnych	520
2.3. Kompetencje Prezydenta związane z funkcjonowaniem parlamentu	520
2.4. Kompetencje Prezydenta związane z funkcjonowaniem rządu	522
2.5. Kompetencje Prezydenta związane z funkcjonowaniem sądów	525
3. Odpowiedzialność Prezydenta	526
III. Rada Ministrów	528
1. Skład, zasady organizacji i funkcjonowania	528
2. Kompetencje Rady Ministrów	532
3. Pozycja ustrojowa Prezesa Rady Ministrów	542
4. Ministrowie	545

5. Odpowiedzialność RM i jej członków	546
5.1. Odpowiedzialność polityczna	546
5.2. Odpowiedzialność konstytucyjna	548
5.3. Odpowiedzialność karna	548
§ 37. Sądy	549
I. Pojęcie władzy sądowniczej i pojęcie wymiaru sprawiedliwości	549
II. System organów wymiaru sprawiedliwości	550
1. Sąd Najwyższy	550
2. Sądy powszechne	552
3. Sądy administracyjne	556
4. Sądy wojskowe	558
5. Współpraca sądów i trybunałów z Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej	561
III. Trybunały	563
1. Trybunał Konstytucyjny	563
2. Trybunał Stanu	563
IV. Krajowa Rada Sądownictwa	567
V. Konstytucyjne zasady wymiaru sprawiedliwości	569
1. Zasada niezawisłości sędziowskiej	569
2. Zasada niezależności sądów	572
3. Zasada jednolitości sądów	572
4. Zasada dwuinstancyjności postępowania sądowego	573
5. Zasada udziału obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości	573
6. Zasada nadzoru judykacyjnego Sądu Najwyższego	575
§ 38. Prokuratura i Instytut Pamięci Narodowej	575
I. Prokuratura	575
II. Instytut Pamięci Narodowej	579
§ 39. Organy kontroli państwowej i ochrony prawa	581
I. Pojęcie kontroli	581
II. Najwyższa Izba Kontroli	582
III. Rzecznik Praw Obywatelskich	588
IV. Rzecznik Praw Dziecka	592
V. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji i Rada Mediów Narodowych	594
VI. Narodowy Bank Polski	599
1. Prezes NBP	599
2. Rada Polityki Pieniężnej	600
3. Zarząd NBP	602
Rozdział IX. Samorząd	603
§ 40. Pojęcie samorządu	603
§ 41. Pojęcie i istota samorządu terytorialnego	603
§ 42. Samorząd terytorialny w Polsce	606
I. Organy samorządu terytorialnego i ich kompetencje	613

1. Gmina.....	613
2. Powiat	618
3. Województwo	621
II. Zrzeszenia jednostek samorządu terytorialnego.....	624
III. Nadzór nad samorządem terytorialnym	627
1. Nadzór nad działalnością samorządu gminnego.....	629
2. Nadzór nad działalnością samorządu powiatu.....	630
3. Nadzór nad działalnością samorządu województwa.....	630
4. Samorządowe kolegia odwoławcze	631
§ 43. Samorząd zawodowy	631
Indeks rzeczowy.....	635

Wykaz skrótów

1. Akty normatywne

- EKPCz ..... Konwencja z 4.11.1950 r. o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
- EKSL ..... Europejska Karta Samorządu Lokalnego z 15.10.1985 r. (Dz.U. z 1994 r. Nr 124, poz. 607)
- IPNU ..... ustawa z 18.12.1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 1575)
- Karta NZ ..... umowa międzynarodowa z 26.6.1945 r. – Karta Narodów Zjednoczonych, statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości i Porozumienie ustanawiające Komisję Przygotowawczą Narodów Zjednoczonych (Dz.U. z 1947 r. Nr 23, poz. 90 ze zm.)
- KC ..... Kodeks cywilny
- KK ..... Kodeks karny
- Konstytucja RP ... Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm. i ze sprost.)
- KPA ..... Kodeks postępowania administracyjnego
- KWyb ..... Kodeks wyborczy
- ManPosU ..... ustawa z 9.5.1996 r. o wykonywaniu mandatu posła i senatora (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 1510)
- MKU ..... *ustawa konstytucyjna z 17.10.1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym (Mała Konstytucja) (Dz.U. Nr 84, poz. 426 ze zm.)*
- MPPOiP ..... umowa międzynarodowa z 19.12.1966 r. – Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167)
- NIKU ..... ustawa z 23.12.1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 524)
- ObPolU ..... ustawa z 2.4.2009 r. o obywatelstwie polskim (Dz.U. z 2012 r. poz. 161 ze zm.)
- OgłAkt ..... ustawa z 20.7.2000 r. o ogłaszaniu aktów normatywnych i niektórych innych aktów prawnych (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 296 ze zm.)